

Бондаренко О.М.,
курсант 4 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: **Шармар О.М.,** доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Особливості кримінальної відповідальності за порушення порядку трансплантації органів або тканин людини

Кінець ХХ сторіччя відзначився стрімким розвитком в медицині такого напрямку як трансплантологія. Поряд з тим, що даний метод дозволяє врятувати життя, зловживання, які спостерігаються у сфері трансплантації органів та тканин, спричиняють суспільно небезпечні наслідки, що полягають у необґрунтованому вилученні органів і тканин у людини шляхом примушування або обману, торгівлю органами або тканинами та ін. Все це свідчить про те, що злочини у цій сфері мають підвищений ступінь суспільної небезпеки, оскільки посягають на вищі блага людини – життя і здоров'я. Торгівля органами і тканинами людини заборонена майже у всіх країнах, в тому числі і в Україні, проте є ознаки, які вказують на розширення «чорного» ринку органів і тканин людини у всьому світі.

Недоліки у законодавстві, яким регулюється пересадка органів, і пов'язані з цим комерційні інтереси, корупція і шахрайство створюють підґрунтя для розвитку незаконної торгівлі органами людини. Враховуючи сучасний стан науки та рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я в 1999 році було прийнято Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини», який визначає умови і порядок застосування трансплантації як спеціального методу лікування. Відповідно до ст. 1 Закону, **трансплантація** – спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці реципієнту органу або іншого анатомічного матеріалу, взятих у людини чи у тварини. Трансплантація як метод лікування застосовується виключно за наявності медичних показань та згоди об'єктивно інформованого дієздатного реципієнта лише у випадках, коли усунення небезпеки для життя або відновлення здоров'я реципієнта іншими методами лікування неможливе. Наявність у реципієнта медичних показань для застосування трансплантації встановлює консиліум лікарів відповідного закладу охорони здоров'я чи наукової установи.

Аналізуючи вищезазначений Закон, ми дійшли до висновку, що в ньому слід закріпити межі припустимості трансплантації, чітко визначити момент настання смерті й час, із настанням якого можна вилучити трансплантат, установити перелік осіб, котрі можуть бути донорами та реципієнтами, врегулювати відносини між ними та лікарем, установити умови правомірності отримання трансплантата та низку інших питань. За порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини передбачено кримінальну відповідальність ст. 143 КК України «Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини» та ст. 144 КК України «Насильницьке донорство».

Об'єктивна сторона злочину може проявитися у таких формах: порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини (ч. 1 ст. 143 КК України); вилучення у людини шляхом примушування або обману її органів або тканин (ч. 2 ст. 143 КК); незаконна торгівля органами або тканинами людини (ч. 4 ст. 143 КК); участь у транснаціональних організаціях, які займаються вилученням у людини шляхом примушування або обману її органів чи тканин з метою їх трансплантації або незаконною торгівлею органами або тканинами людини (ч. 5 ст. 143 КК).

Трансплантація здійснюється з порушенням встановленого законом порядку у разі недотримання хоча б однієї з таких умов, зокрема: - існує письмова згода об'єктивно поінформованих донора (якщо донором є жива людина) і реципієнта та батьків чи інших законних представників реципієнта, якщо ним є особа віком від 15 до 18 років (щодо реципієнта віком до 15 років трансплантація здійснюється за згодою його законних представників). Ця умова не є обов'язковою лише у невідкладних випадках, коли існує реальна загроза життю реципієнта; - є наявними медичні показання (бажаних результатів не може дати використання інших, крім трансплантації, засобів і методів для підтримання життя, відновлення або поліпшення здоров'я хворого), встановлені консиліумом лікарів відповідного закладу охорони здоров'я чи наукової установи; - завдана при трансплантації шкода донору є меншою, ніж та, що загрожувала реципієнту; - дані органи і тканини дозволені до трансплантації МОЗ; - трансплантація проводиться закладами охорони здоров'я чи науковими установами, які мають право її провадити; - органи і тканини взяті не у таких категоріях живих осіб, як: неповнолітні, недієздатні, ув'язнені, особи, які страждають на тяжкі психічні розлади, мають захворювання, що можуть передатися реципієнту або зашкодити його здоров'ю, особи, які раніше вже надали орган або частину органу для трансплантації; - у живого донора не взято інший гомотрансплантат, крім одного із парних органів або частину органу чи частину тканини; - органи та інші анатомічні матеріали взяті з тіла померлої особи, яка перед смертю заборонила це робити, або з порушенням порядку, встановленого законом.

Суб'єкт злочину за частинами 1, 2 та 3 ст. 143 КК України спеціальний - лікар, оскільки вилучення органів та тканин з метою їх трансплантації, як обов'язкова ознака цього злочину, може здійснюватися лише цією категорією осіб, а за частинами 4 та 5 ст. 143 КК України – загальний.

Крім зазначених випадків, у кримінальному праві не зовсім чітко визначено кримінальну відповідальність за вилучення у померлої особи імплантованих при її житті штучних замінників органів або матеріалів замінників тканин, наприклад, кардіостимуляторів, замінників кісток або кісткової тканини. У такому випадку вилучені матеріали можуть бути використані з метою реімплантації в організм іншої особи. Потерпілими знову ж таки можуть виступати близькі родичі померлого. Також, у кримінальному праві щодо самої операції трансплантації органів і (або) тканин є доцільним визначити міру відповідальності лікарів за невдало виконану, внаслідок недостатньої кваліфікації, несумлінного ставлення тощо, пересадку.

При цьому мають бути розроблені медико-правові стандарти для визначення успішної (неуспішної) трансплантації. На сьогоднішній день наслідком невдало проведеної операції трансплантації для лікаря

може бути притягнення його до кримінальної відповідальності за невиконання чи неналежне виконання або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків унаслідок недбалого до них ставлення, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого. Це в першу чергу стосується лікарів, які беруться за проведення операції з трансплантації, не маючи на те відповідної кваліфікації, знань та умінь, а також без належної матеріально-технічної бази, обладнання тощо.